

NYUSZTAY LÁSZLÓ*

Szubregionális kezdeményezések Európában: a magyar-olasz-szlovén háromoldalú együttműködés (Kiindulópontok egy eurorégió- kutatáshoz¹)

Regionalizáció, régiók

Korunk világgazdaságának meghatározó jelenségei között – a globalizáció, interdependencia és transznacionalizáció mellett, azokkal egyenrangúan és szerves összefüggésben – a regionalizáció említhető. A folyamatnak az 1980-as évtized végétől kibontakozó új szakaszát az ötvenes évek „klasszikus” periódusától elsősorban az különbözteti meg, hogy a hagyományos, szabadkereskedelmi célkitűzéseken túllépve, a termelési tényezők áramlására összpontosul, különböző fejlettségű országokat, területeket is befogad és magába foglalja a gazdaságon kívüli (politikai, biztonsági, környezetvédelmi, kulturális, stb.) együttműködés és integráció elemeit is.²

A regionalizáció napjaink közgazdaság- és politikatudományában sajátos gyűjtőfogalomként használatos. Résztvevőinek szintje szerint ide tartoznak egyrészt a nemzetállamok (kormányok) közötti, nemzetek feletti (szupranacionális) csoportosulások, integrációk és más, lazább formák,

* C. Sc., tanszékvezető főiskolai tanár, Külkereskedelmi Főiskola

¹ A kutatás a Bolognai Egyetem Kelet-Európai és Balkáni Tanulmányok Intézete megbízásából, 1998 nyarán indult, a KKF Szakdiplómia Tanszékének részvételével, célja: javaslatok kimunkálása a háromoldalú együttműködés, továbbá a Közép-Európai kezdeményezés tevékenységének fejlesztéséhez.

² Inotai András: Az új regionalizmus a világgazdaságban. Kihívások, 26. sz. VKI, Bp., 1993, 1. old.

másrészről a nemzetállami szint alatt elhelyezkedő közigazgatási egységek (szövetségi államok, kormányzóságok, megyék, stb.) önálló, államhatárokon átívelő együttműködései. A regionális közgazdaságtan megkülönböztet „nagyterségi regionális együttműködések”, amelyek nem minden résztvevője állam, hanem alacsonyabb, mezoszintű közigazgatási egység és kistérségi, „határ menti kooperációkat”, amelyek előbbieknél hagyományosabbak, szűkebbek és általában szintén szubnacionális szintűek.¹

Nem egyértelmű a regionalizációs folyamat térbeli kiterjedését jelölő „régió”, „szubrégió” fogalmak használata sem. Amint korábban megkíséreltük kimutatni, az európai regionalizációt leíró, hazai és külföldi szerzők által alkalmazott régiómeghatározások ismérvei heterogének (földrajzi, történelmi, etnikai, vallási, gazdasági, illetve ezek kombinációi), valamint politikai körülmények és szándékok által befolyásoltak.² Számosan közülük Európán belül állapítanak meg régiókat, mások az egész kontinenst tekintik egyetlen régiónak és azon belül szubrégiókat határoznak meg. Nemzetközi intézményi források, például az Európai Unió PHARE és INTERREG programjai Európát 9 régióra osztják és a köztük megvalósuló, EU által támogatott együttműködést interregionális kooperációként írják le.³

A jelen kutatás szempontjából európai regionális együttműködésnek a földrész egészére, vagy nagy részére kiterjedő szervezeteket, hálózatokat (Európa Tanács, Európai Unió), illetve egyes földrajzi-politikai nagytérsegeire kiterjedő formákat (Északi Tanács, Közép-Európai Kezdeményezés, Dél-Európai Gazdasági Együttműködési Kezdeményezés) tekintjük. Az ezeknél szűkebb területet felölelő formákat pl. a Kárpátok Eurorégiót, vagy a kutatás tárgyát képező háromoldalú csoportosulást a szubregionális formákhoz soroljuk.

Regionalizáció és az európai változások

Az 1989-91 évek kelet- és közép-európai változásai nemcsak Európa térképét rajzolták át, hanem markánsan átrendezték nemzetközi intézményi struktúráit is. A kétpólusú világrend és a megosztott Európa végének jelképeként 1991-ben jogutód nélkül megszűntek a keleti blokk védelmi és gazdasági intézményei, a Varsói Szerződés és a KGST. A piacgazdasági és demokratikus átmenet útját legkövetkezetesebben vállaló

¹ Bővebben l. Illés Iván: A regionális együttműködés feltételei Közép- és Kelet-Európában. Társadalmi Szemle 1997. 8-9. sz. 57-65. old.

² Az áttekintést l. bővebben: Gáspár Tamás – Nyusztay László: Az európai régiók tipológiája és az új regionalizmus kérdéséhez. Szakmai füzetek, jubileumi különszám, KKF, 1996. március, 69-80. old.

³ Illés, id. cikk, 61-62. old.

kelet-közép-európai országok részvételével megalakult a Visegrádi Csoport, majd annak kezdeményezésére a CEFTA, határmenti együttműködésként a Kárpátok Eurorégió. A földrész fejlett piacgazdaságú demokráciáinak hagyományos szervezetei (Európa Tanács, NATO, EK, WEU) a változások kihívására egyrészt belső, doktrinális és szervezeti reformokkal, másrészt „keleti nyitással” válaszoltak.

E fokozatos és ellentmondásos nyitási folyamatnál gyorsabban és zökkenőmentesebben bővült a volt „nyugati” és „keleti” blokk országait egyaránt magába foglaló európai szervezetek, hálózatok térképe. A kilencvenes évtized új, szubregionális kezdeményezései között említhető például a skandináv országokat, a balti államokat és Oroszországot összefogó, aktívan és rendszeresen működő Balti-tengeri Együttműködés és a dél-európai országokra kiterjedő, tevékenységét tekintve halványabb és súlyos belső ellentétek által bénított Fekete-tengeri Együttműködés, vagy a daytoni békemegállapodás utáni dél-európai stabilitást szolgálni hivatott, az USA által szorgalmazott Dél-európai Együttműködési Kezdeményezés (SECI). Új dimenziókkal gazdagodott az Alpok-Adria Munkaközösség nagytérségi együttműködés és az annak bázisán, 1989-ben létrejött, azóta 16 tagállamot magába foglaló Közép-Európai Kezdeményezés (KEK).

Háromoldalú motiváció

A regionalizmus 1950-es évekbeli előretörésétől napjainkig számos elemző törekedett a folyamatot előmozdító tényezők feltárására. ANDREW HURRELL a regionális összetartás négy dimenzióját említi:

- a *szociális kohéziót*, amely etnikai, nyelvi, vallási, kulturális, történelmi és tudati közösséget jelent,
- a *gazdasági kohéziót*, amely a gazdasági berendezkedés és kereskedelem-politikák hasonlóságán, egymást kiegészítő gazdasági szerkezeten alapul,
- az azonos típusú politikai rendszerben és ideológiában gyökerező *politikai kohéziót*, végül
- a *szervezeti kohéziót*, amely regionális szervezetek meglétét és az érintett országok azokban kifejtett tevékenységét tételezi fel.¹

Olaszország, Szlovénia és Magyarország közeledésének motivációját e kritériumok szerint vizsgálva *szociális kohézióról* mindenekelőtt történelmi és vallási értelemben beszélhetünk. Itt elsősorban az Olaszország és Szlovénia közötti, évszázados, konfliktusoktól sem mentes szomszédságot, az államalapításunkig visszavezethető, Mátyás alatt, majd a XIX.

¹ Andrew Hurrell, Explaining the resurgence of regionalism in world politics, „Review of International Studies” Vol. 21. No. 4., October 1995, p. 333.

századi olasz nemzeti mozgalom (*risorgimento*) idején, illetve a két világháború között sajátosan aktív magyar-olasz történelmi-kulturális kapcsolatrendszer, vagy a Monarchián belüli szlovén-magyar összetartozás hagyományait említhetjük. Fontosak a vallási hasonlóságok is, hiszen Olaszországban a lakosság 83%-a, Szlovéniában 94%-a, Magyarországon 66%-a római katolikus.¹ Jelentős a Triesztben élő 30 ezer fős szlovén kisebbség, míg Szlovéniában mindössze 4000 fős olasz etnikum él.² A hazánkban élő olasz kolónia létszáma – a rendszerváltást követő évek gazdasági jellegű betelepüléseivel – tízezer főre növekedett míg Olaszországban a magyar emigráció szintén közel tízezer főt számlál. Magyarországon a szlovén kolónia ötezer fős, míg tízezres létszámú magyar kisebbség él Szlovéniában, helyzetük – más szomszédokhoz viszonyítva – kevésbé problematikusnak tekinthető.³

Kevésbé, illetve másként érvényesül a *gazdasági kohézió*, hiszen a világ hatodik legnagyobb gazdaságaként, a versenyképességi világ-ranglisták előkelő helyezettjeként számon tartott, fejlett piacgazdaságú, EU-tag Olaszország gazdasági berendezkedése és makroökonómiai teljesítménye jelentősen eltér az évtizedekig központi tervgazdasági modellt követő, volt KGST-tag Magyarország, illetve a régi Jugoszlávia „önigazgató szocializmusának” útját járt Szlovénia közepesen fejlett, átalakuló gazdaságaitól.

Azonban éppen az olasz gazdaság ereje és expanziós készsége, másfelől a két kisebb partnerország exportvezérelt külgazdasági stratégiája, tőke-szükséglete és integrációs törekvései adják a gazdasági kohézió alapját. Az elmúlt években Olaszország kereskedelmi kapcsolatai mindkét partnerével számottevően növekedtek. Az olasz reláció részaránya Szlovénia exportjában 12,4%, importjában 16,4% (ezzel Németország után a második); Magyarország külkereskedelmi forgalmában Olaszország 7%-kal részesedik, s a relációs rangsorban a 4-5. helyen áll. A Szlovéniába irányuló közvetlen tőkebefektetők között 1990-1997-ben Olaszország a második, a magyar tőkeimportban az ötödik helyet foglalta el. A két kisebb partnerország egymás közötti gazdasági kohéziója szerényebb: az évtized közepén Szlovénia Magyarország exportjában 1,8%-os részesedéssel a 12., míg a Magyarországra irányuló szlovén export az összkivitel 1%-a, ami hazánknak ugyancsak a 12. helyet biztosítja.⁴ Olaszország mindkét országban sokrétűen segítheti a piacgazdasági szerkezetátalakítás folyama-

¹ HVG Zsebvilág Budapest, 1995. 33. old. és Stefano Bianchini et alia (ed) Guida ai paesi dell'Europa centrale, orientale e balcanica, Guerini, Milano, 1998, pp. 294, 319.

² Craig Nation, Italy and Ethnic Strife in Central and South-Eastern Europe. In: Vojtech Mastny (ed), Italy and East-Central Europe, Westview Press, Boulder, Oxford, 1995, p. 65.

³ Figyelő, 1996. december 5. 20. old.

⁴ Szlovénia – egy ország az átmenetben. KKF Szakmai Füzetek 5. sz. 55-72. old.

tát, hiszen például gazdaságának négyötödét kis- és középvállalatok alkotják, bőven van tehát átadni való tapasztalata.

A *politikai kohézióról* nagyjából ugyanezek állapíthatók meg, hiszen a két új demokráciában már működnek a parlamentáris jogállam intézményei és mechanizmusai, a működés színvonalán azonban van javítanivaló és szükség lehet az olasz támogatásra. BRZEZINSKI szerint Olaszország komoly szerepet játszhat Közép-Kelet-Európa demokratizálásában pusztán azzal, hogy megosztja tapasztalatait egy sor olyan társadalompolitikai kihívást illetően, amelyekkel maga is küzd és amelyekre sem az USA, sem Németország nem rendelkezik kész válaszokkal. Ilyen például az alkotmányos megújulás, állam és egyház, hagyomány és modernizáció, magán- és közgondolkodás, anyagi jólét és szellemi élet viszonya, életminőség kérdései.¹

Végül, korunk multilateralizmusának viszonyai között nem csekély szerepet kap a *szervezeti kohézió*. Ezt először is az biztosítja, hogy mindhárom ország tagja néhány meghatározó európai szervezetnek (Európa Tanács, EBESZ), másodszor, a két kisebb ország abba az euroatlanti integrációba törekszik – Szlovénia jó, Magyarország még jobb esélyekkel – amelynek intézményeiben (NATO, EU) Olaszország alapító tag és befolyásával, tapasztalatainak megosztásával elősegítheti csatlakozásukat. Harmadszor, említést érdemel „az enyhülés szülötteként” 1978-ban megalakult Alpok-Adria Munkaközösség, mint nagytérségi együttműködés, az annak bázisán 1989-ben létrejött olasz-osztrák-magyar-jugoszláv Quadragonale, majd a belőle fokozatosan kifejlődött, ma már 16 tagú KEK, amelyben mindhárom ország alapítóként van jelen.

A KEK komoly érdemeket szerzett a kelet-nyugati párbeszéd fenntartásában, a blokkhatárok fellazításában és keretet adott az euroatlanti integrációs folyamatból rövid távon kimaradó országokkal való kooperációnak is. Gyakorlati aktivitása azonban mindmáig adós az átütő eredményekkel, az új Európában betöltendő szerepe, profilja még nem kellőképpen tisztázott. Heterogén összetétele miatt eddig nem volt képes a konzultációs szintet meghaladó politikai együttműködésre, gazdasági lehetőségeit pedig a délszláv válság és az akut pénzforrás-hiány csökkentte. Ennek is szerepe volt abban, hogy a KEK három tagállama egymás közti „megerősített együttműködés” (*„cooperazione rafforzata”*) mellett döntött és 1996. október 28-án Rómában közös külügyminiszteri nyilatkozattal létrehozta a **Magyar-Olasz-Szlovén Háromoldalú Együttműködést (Trilaterale)**.

A fentiekben vázolt, négy, objektíve adott kohézió-szinttel egyenlő fontosságúak a résztvevő országok külpolitikai prioritásai és szándékai. A bipolaritás idején a három ország egymás közötti állami szintű kapcsola-

¹ Zbigniew Brzezinski, Italy and East-Central Europe, Mastny, op. cit., p. 119.

tai az eltérő blokk-kötődések miatt gyérek voltak. Kivételt jelentett az Olasz Kommunista Párt jelentős keleti befolyása és kapcsolatrendszere, továbbá a magyar diplomáciának az 1980-as évtized elejétől megfigyelhető viszonylagos önállósága (kölcsonös, magas szintű látogatások). Szlovénia a jugoszláv föderáció keretei között külpolitikai önállósággal nem rendelkezett, a magyar-szlovén kapcsolatok a magyar-jugoszláv viszony hullámzását követték.

Olaszország az 1990-es évtized közepétől fokozottan Kelet-Közép-Európa felé fordult. Ezt S. ZAMAGNI, a Bolognai Egyetem professzora, miniszterelnöki tanácsadó három okra vezeti vissza. Az első az a szándék, hogy az ország földrajzi helyzetéből és az arab olajra való ráutaltságából adódó mediterrán kapcsolati dominanciát megtörje. A második az a – főként az albán és részben a délszláv válságból és migrációból leszúrt – felismerés, hogy a közép-, kelet- és dél-európai volt szocialista országoknak nyújtandó támogatás nélkül Olaszországnak esetleg menekültáradattal kell szembenéznie. A harmadik, hogy a technológiailag versenyképes Olaszország sikerrel kísérrelheti meg a térségben máris túlsúlyra jutott német jelenlét ellensúlyozását.¹ Ez az új „olasz Ostpolitik” meg kívánja őrizni a hagyományos balkáni befolyást és kaput kíván nyitni Szlovénián és Magyarországon keresztül Közép-Európa többi ex-szocialista országa felé.

Az 1990-től állandósult, csak hangsúlyaiban változó magyar külpolitika három prioritása közül kettő – az euroatlanti integrálódás és a jószomszédság – az Olaszországgal, illetve a Szlovéniával való együttműködést alapozzák meg. A trilaterális kezdeményezés helye a magyar biztonságpolitikában is nyilvánvaló: a magyar biztonságpolitikai modellben, a NATO, EU, WEU, EBESZ mellett fontos szerepet kapnak a szubregionális keretek is, mint a földrész stabilitásának tényezői.² A magyar kormány már az ET- és OECD-felvételnél, továbbá a NATO-ba történő meghívásnál is számíthatott az olasz támogatásra, ugyanerre a belátható időn belüli EU-csatlakozáshoz is szüksége lesz. Végül Magyarország deklarált célja, hogy az új Közép-Európa kereskedelmi és pénzügyi központjává, Kelet-Európa kapujává váljon, ehhez pedig szüksége van további olasz befektetőkre, a területén átvezető tranzitutakra és (ha nem is „saját”) Földközi-tengeri kijáratra.

A szlovén külpolitika elsődleges törekvése, hogy a Közép-Kelet-Európában kiemelkedőnek számító makrogazdasági eredményeit politikai sikerekre váltva mielőbb teljes jogú tagjává válhasson az EU-nak, a NATO-ba is meghívást kapjon és kibontakozhassék tranzit-szerepe Közép- és Dél-kelet-Európa között. Amint arra olasz elemzők rámutatnak, fontos szlo-

¹ Itália Kelet-Európa felé fordul. Népszabadság 1998. február 29. 6. old.

² A modellről l. bővebben: Kovács László beszéde az Észak-Atlanti Közgyűlésen, Budapest, 1995. május 27-29. Külpolitika 1995. 2. sz. 91-92. old.

vén érdek mellett a jószomszédság, s az Olaszországban időnként jelentkező szélsőséges, szlovén-ellenes tendenciák, továbbá a hazai közvéleményben fellépő nacionalista áramlatok semlegesítése is.¹

A három állam közös érdeke tehát, hogy Magyarország és Szlovénia stabil, demokratikus piacgazdaságként részévé váljon az euroatlanti struktúráknak és ebben, valamint az alrégió modernizálásában Olaszország világgazdasági és európai súlyának megfelelő szerepet vállaljon, hozzájárulva ezzel az összeurópai stabilitáshoz.

Mi történt eddig?

Amint arra már utaltunk, a Trilaterale „bölcsőjének” a Közép-Európai Kezdeményezés tekinthető. A KEK, a bipolaritás évtizedeiben született szubregionális kezdeményezések többségéhez hasonlóan, a szuperhatalmi tömbök-dominanciák tagadásában találta meg létének értelmét, a kétpólusú világ megszűntével azonban e korábbi szerepét elvesztette, s az újat, úgy tűnik, még nem sikerült megtalálnia.²

Igy természetesnek tartható, hogy a '90-es évtized közepére, a lendületet veszített KEK egyes tagállamai a továbblépés irányát szűkebb összetételű és tevékenységű, kevés számú és konkrét célra orientált együttműködési formákban keresik. Magyarország több ilyen akciónak is részese: a Trilaterale megalakítását például egy évvel megelőzte a Bécs-Győr-Pozsony háromszög létrejötte, amely a határközeli infrastruktúra fejlesztését, gazdaságfejlesztést, területrendezést, humánerőforrás-fejlesztést, környezet- és természetvédelmi kooperációt tűzött célként maga elé.³

A Trilaterale-t létrehozó közös nyilatkozat szerint az aláírók kiemelt fontosságot tulajdonítanak az euroatlanti struktúrák bővítésének, Szlovénia és Magyarország NATO- és EU-csatlakozásának, s az ehhez szükséges olasz tapasztalatok átadásának.

Az aláírók elhatározták együttműködésük fejlesztését egy sor szakterületen. A NATO bővülésének és a Békepartnerség programjának jegyében a nyilatkozat előírta a tagállamok fegyveres erői közötti kooperáció erősítését. Vállalták, hogy fejlesztik gazdasági-kereskedelmi kapcsolataikat, különös tekintettel a vegyes vállalatok alapítására, közvetlen

¹ L. erről Gian Luca Bonduri: *Perché la trilaterale?* Kézirat, Università di Bologna, Centro dell'Europa Centrale e Balcanica, 1998.

² Erről bővebben: Dunay Pál: *Regionális együttműködés Kelet-Európában: befektetés eredmény nélkül?* *Külpolitika* 1997. nyár, 31-38. old. és Hurrell, id. cikk 342-346. old.

³ A határ menti háromszögről részletesebben l. Rechnitzer János: *Eurorégió vázlatok a magyar-osztrák-szlovák határ menti térségben. Tér és társadalom*, 1997. 2. sz. 29-54. old.

tőkebefektetésekre, a privatizációban való részvétel útján. Az EU PHARE és INTERREG forrásainak hasznosítására közös terveket dolgoznak ki, beleértve határátkelők bővítését, továbbá a környezetvédelmet. Előmozdítják együttműködésüket a kutatás területén, megkönnyítik állampolgáraik áramlását és a bevándorlást, fejlesztik együttműködésüket a szervezett bűnözés, pénzmosás és kábítószer-forgalmazás elleni küzdelemben, e célokra külön munkacsoportokat és szakminiszteri szintű találkozókat is létrehoznak.¹

Az előirányzott konkrét akciók közül mindmáig legígéretesebb és legközismertebb egy (távlatilag Lisszabont Kijevvel összekötő) Trieszt-Koper-Ljubljana-Budapest-Kijev közötti, 5. számú transzeurópai közlekedési folyosó – a brüsszeli terminológiában az „5. Korridor” – terve. A folyosót alkotó autópályák, vasútvonalak és egyéb, kapcsolódó beruházások (szolgáltatások logisztikai bázisok, bekötőutak, raktárak, telekommunikációs háttér) terveit kialakították, a meglévő tisztázatlanságokat (nyomvonal Szlovéniában és a magyar-szlovén határon, Horvátország bekapcsolása) kiküszöbölték. A munkálatokban a három országon kívül érdekelt Szlovákiával, Ukrajnával és Horvátországgal a tárgyalások megindultak. A finanszírozás saját, illetve PHARE-, EIB- és EBRD-forrásokból történő biztosítása érdekében lépések történtek. A folyosó átadásának időpontjára vonatkozó sajtóbecslések 2000-2004 közé esnek. A folyosó stratégiai és gazdasági jelentősége mindhárom ország számára igen számottevő.

A másik fontos feladat Magyarország és Szlovénia EU-, illetve NATO-csatlakozásának előmozdítása, amely törvényhozási, diplomáciai és konzultációs szinten valósul meg. Az olasz parlament az elsők között és impozáns többséggel hagyta jóvá a „NATO-hármak” meghívását. Az olasz diplomácia – Franciaországgal karöltve – intenzíven munkálkodott Szlovénia első körös NATO-meghívása mellett és nem rajta múlt, hogy ez nem sikerült. Az EU esetében mindkét partnerország az első körbe került: számukra az olasz tapasztalatok átadása, illetve egymás közötti tapasztalatcseréjük a gazdasági és más szakminiszterek rendszeres konzultációja keretében folyik.

A külügyi, belügyi, védelmi, igazságügyi és egyéb szakterületek közötti kooperáció konkrét eredményeket is felmutat. Az alapító nyilatkozatban a védelmi kooperáció terve például még meglehetősen általános formában szerepelt. Ezen túllépve, 1998 tavaszára megalakult a három ország haderőiből egyesített, közös dandár, amely a tervek szerint katasztrófaelhárító és békefenntartó feladatokat látna el. A védelmi miniszterek megállá-

¹ Olaszország, Szlovénia és Magyarország külügyminisztereinek közös nyilatkozata. Róma, 1996. október 28. KÜM, Budapest, 1-3. old.

podtak ezenkívül közös hadgyakorlatokról, tisztképzésről, védelmieszköz-fejlesztésről, stratégiai intézeteik együttműködéséről, stb.¹

A belügyi együttműködés fontos eredménye – a tervezettnél több új határátkelő nyitása és a régiók korszerűsítése mellett – az az 1998. április 24-i bejelentés, mely szerint a kormányfők megállapodtak: állampolgáraik útlevél nélkül, személyazonossági igazolvánnyal utazhatnak egymás országába. (Az új szisztéma a technikai részletek kidolgozása után lép hatályba.) Konkrét, közös állásfoglalások, akcióprogramok születtek a „Schengeni acquis” szellemében történő együttműködésben, annak szervezett bűnözés, kábítószer-forgalmazás és illegális bevándorlás elleni részterületein Magyarország a munkacsoportok koordinátora.²

Az 1998-ban elfogadott közös deklarációk szerint a résztvevők fentiekén kívül ki kívánják terjeszteni az együttműködést olyan új, eddig nem bevont területekre is, mint a kultúra és oktatás, sport és környezetvédelem. Hazánk ezek közül a kulturális csere programfelelőse.

Következtetések, kihívások

A Trilaterale megfelel a regionalizáció új szakasza INOTAI ANDRÁS által összefoglalt ismérvei többségének.

Először, olyan kormányközi szintű csoportosulás, amely döntően nem vámcsökkentésre, kereskedelem-liberalizálásra irányul, ebből következően nem is célja az intenzív befelé fordulás, a szubrégió kívüli partnerek kizárása. Bár a gazdasági kohézió a tagok között jelentős és a csoportnak fontos gazdasági célkitűzései is vannak, a Trilaterale legalább annyira tekinthető „politikai szempontoknak engedelmesskedő”, mint gazdasági kezdeményezésnek.

Másodszor, résztvevőinek fejlettsége és ráutaltsága eltérő mértékű: a két kisebb, átalakuló gazdaságú partner esetében a ráutaltság erősebb.

Harmadszor, a háromszög a tripoláris világ gazdaság egyik erőcentrumához, az Európai Unióhoz kötődik, ugyanakkor annak nem alternatívája, nem „előszobája”, inkább egyik kiegészítője, regionális komponense, „megerősített együttműködés” az Unió egy tagja és két társult országa, tagjelöltje között.³

Más közép- és dél-európai hálózatokkal, például a már említett SECI-vel összevetve a Trilaterale inkább előnyeivel tűnik ki. Ilyen többek között az, hogy autonóm európai kezdeményezés, amely nem szuperhatalmi nyomásra, hanem a tagállamok akaratából jött létre, tagsága nem túl

¹ Az MTI közleménye a szlovén, az olasz és a magyar külügyminiszter 1998. február 4-én, Brdóban tartott találkozójáról. KÜM Szóvivői Iroda.

² Népszabadság 1998. április 24. 1. old.

³ Az ismérveket l. Inotai, id. tanulmány 2-4. old.

széles és heterogén, tagjai nem részesei háborús konfliktusoknak, motivációja természetes és sokrétű, céljai projektjellegűek és átláthatóak, tehát inkább számíthatnak pénzügyi támogatásra, működése nem formalizált.

Ugyanakkor a csoport létezésének első két éve máris felvet néhány kihívást, amelyekre a résztvevőknek válaszolniuk kell. Ilyenek például:

- A közös dandár létrehozása kézzelfogható, újszerű és lényeges vívmány, amely minden bizonnyal nem független a délszláv térség stabilitására, s a NATO déli szárnya erősítésére irányuló, magyar részről is támogatott biztonságpolitikai törekvésektől. Érzékeny kérdés azonban, milyen feladatokra használható e katonai egység. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a volt Jugoszlávia területén ellátandó békefenntartó műveletekben való részvétel mind szlovén, mind magyar oldalról aggályos lehet. Ezért tűnik indokoltnak az a megállapodás, hogy a dandár elsősorban a természeti katasztrófák közös elhárítását szolgálja, míg békefenntartó feladatot csak a parlamentek külön felhatalmazásával láthatna el.¹
- További tisztázó vitákat igényel, hogy a csoportosulás mennyiben foglalkozzon kereskedelmi témákkal. Abban egyetértés mutatkozik, hogy ne tekintse fő feladatai egyikének az intern kereskedelem liberalizálását, hiszen a résztvevők közötti forgalom feltételeit alapvetően az EUtársulási szerződések, illetve CEFTA-előírások szabják meg. Ugyanakkor a Trilaterale speciális eszközökkel segítheti tagországainak egymás közötti kereskedelmét, figyelmet fordítva például kereskedelemfejlesztő irodáik, kamaráik közötti információcserére, befektetések ösztönzésére és ezzel hozzájárulhat a kapcsolati egyenlőtlenségek (például az olasz kereskedelemben a jelenleg mindössze 0,6 százalékos magyar részarány) korrekciójához, az áruszerkezet korszerűsítéséhez.²
- Szlovénia és Magyarország „első körbe” kerülésével módosulnak az EUCsatlakozás támogatásával összefüggő, Olaszországgal szembeni elvárások. A folyamat jelenlegi szakaszában ugyanis már nem a befogadással összefüggő elvi álláspontok jótékony befolyásolása az igény, hanem egyre inkább a két ország felkészülésének, felzárkóztatásának megkönnyítése, a jogharmonizáció elősegítése (acquis screening), a köz-tisztviselők képzése, a csatlakozási tárgyalásokon résztvevő delegációk felkészítésének segítése és nem utolsósorban, a folyamatban lévő belső EU-reformok olyan irányú befolyásolása, hogy azok a két csatlakozó ország számára ne alakuljanak hátrányosan. Ma még kérdéses, hogy ezeknek az elvárásoknak az olasz diplomácia milyen eredményesen tud megfelelni.

¹ Népszabadság, id. cikk 2. old.

² Az 1996-ban Olaszországba szállított magyar exportcikknek több, mint 50 százaléka anyag és félkésztermék, közel egynegyede mezőgazdasági és élelmiszeripari áru volt. Figyelő, 1996. dec. 5. 19. old.

- A három ország egymás közötti kapcsolatai csak a magyar relációban problémamentesek. Az olasz-szlovén viszonyt mindmáig terheli valamelyest a második világháború utáni isztiai olasz menekültek kártalanításának kérdése. A kérdés rendezetlensége mindkét országban ébren tarthat a kapcsolatokat nehezítő tendenciákat és okozhat nehézségeket az EU-csatlakozási és ratifikálási eljárásban.
- A háromoldalú kooperáció problémákat okozhat a kívülállóknak, különösen Ausztriának és Horvátországnak. Az 5. korridor elkészültével, továbbá Szlovénia és Magyarország EU-, illetve NATO-csatlakozásával Ausztria tranzitszerepe csökken, különleges, „euroatlanti végvár” szerepe megszűnik. Horvátország nem volt képes érvényesíteni igényét Rijekának a folyosóba főirányként történő bekapcsolására. Mindkét állam jelezte csatlakozási szándékát a csoportosuláshoz, ezt a hármas elutasították. Mindez, kellő diplomáciai kezelés hiányában, nehézségeket okozhat a Trilaterale működésében és a szomszédsági kapcsolatokban.
- A háromoldalú együttműködés kulcsfontosságú projektuma még legalább középtávon az 5. korridor marad. A beruházás előrehaladtával azonban szükség lenne egy új, hasonlóan nagyjelentőségű tevékenységi terület, program kiválasztására, amely tovább „viszi” a Trilaterale-t. Ma még ennek az új területnek a körvonalai nem látszanak. Egyik szóba jöhető program a határ menti, illetve földrajzilag közeli szubnacionális (megyei, stb.) szint határokon átnyúló, szorosabb kooperációja lehetne, ezt azonban bizonyos mértékig gátolhatja a szlovén és magyar mezoszint korlátozott adminisztratív és pénzügyi önállósága.

Összefoglalás

Amennyiben elfogadjuk a „regionalizmus normatív koncepcióját” (HURRELL), amely szerint az azonos régióhoz/alrégióhoz tartozó államok, stratégiai és gazdasági szempontból „egy csónakban eveznek, ezért ... együtt kell működniük” és együttműködésük „természetéből adódóan valami jó, nemes, elkerülhetetlen és célszerű dolog”,¹ úgy a Trilaterale is, mint ilyen, pozitív és üdvözlendő színfolt Európa integrációs térképén. Az eltelt nem egészen két év még nem elég messzemenő következtetésekhez. Magyar szempontból a csoportosulás ígéretesnek tűnik, részvételünk közelebb vihet külpolitikai-külgazdasági célkitűzéseink valóra váltásához.

¹ Hurrell, id. cikk 334. old.

